

СЕКЦІЯ 6

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

ІНТЕРЕС ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

AN INTEREST AS A SOCIAL-PSYCHOLOGICAL PHENOMENON

До вивчення інтересу як соціально-психологічного феномену, його розгляду на теоретичному та емпіричному рівнях зверталося багато науковців із різних сфер наукового знання. У межах даної статті автори мають за мету здійснити аналіз та охарактеризувати сутність і роль інтересу в життєдіяльності особистості. На сучасному етапі розвитку наукових знань поняття «інтерес» розглядається дослідниками у двох аспектах: теоретичному та прикладному. Теоретичні дослідження належать переважно вітчизняним дослідникам і мають на меті пояснити фундаментальні проблеми. Прикладні ж дослідження більше припадають на зарубіжні розвідки і зосереджуються на пошуку зв'язку інтересу з увагою, емоційними станами, саморегуляцією й досвідом. Аналіз досліджень, присвячених вивченню інтересу, засвідчує, що він формується в умовах соціальної реальності в процесі діяльності людини та формування її як особистості. Кожна людина наділена певним потенціалом активності, що проявляється в різноманітності та масштабності її інтересів. Установлено, що предметом інтересу є сама людина, її цілісність, її сутність, її суспільний зв'язок зі світом. Інтерес – це завжди вибір між потребами на користь особистісного «Я». У цьому виборі вирішальна роль належить особистісному сенсу. Особистісний сенс і є відображенням інтересу. З'ясовано, що інтерес як важлива властивість особистості являє собою змістовне вираження її творчо-перетворювального ставлення до природної та соціальної дійсності. За виникнення інтересу має місце повна концентрація людини на предметі, коли свідомість, увага фокусуються в одній точці (стан потоку). З'ясовано, що об'єктами інтересу виступають матеріальні та духовні цінності, соціальні інститути і суспільні відносини, звичаї та правила.

Ключові слова: інтерес, особистість, спрямованість, потреби, бажання, мотив.

Many scientists from various fields of scientific knowledge turned to the study of interest as a socio-psychological phenomenon, its consideration at the theoretical and empirical level. Within the scope of this article, the authors aim to analyze and characterize the essence and role of interest in the life of an individual. At the current stage of the development of scientific knowledge, the concept of "interest" is considered by researchers in two aspects: theoretical and applied. Theoretical studies belong mainly to domestic researchers and aim to explain fundamental problems. Applied research, on the other hand, falls on foreign intelligence and focuses on finding the connection of interest with attention, emotional states, self-regulation and experience. The analysis of studies devoted to the study of interest proves that it is formed in the conditions of social reality in the process of human activity and its formation as an individual. Each person is endowed with a certain potential for activity, which is manifested in the variety and scale of his interests. It was established that the subject of interest is the person himself, his integrity, his essence, his social connection with the world. Interest is always a choice between needs in favor of the personal "I". In this choice, the decisive role belongs to the personal meaning. Personal meaning reflects interest. It was found that interest as an important property of a person is a meaningful expression of his creative and transformative attitude to natural and social reality. When interest arises, there is a person's full concentration on the subject, when the whole psyche, all attention is focused in one point (flow state). It was found that the objects of interest are material and spiritual values, social institutions and social relations, traditions and rules.

Key words: interest, personality, orientation, needs, desire, motive.

УДК 159.9.316.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.39>

Воляннюк Н.Ю.

д. психол. н., професор,
завідувачка кафедри психології
і педагогіки
Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Ложкін Г.В.

д. психол. н., професор,
професор кафедри психології
і педагогіки
Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Фомич М.В.

к. психол. н., доцент,
начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах
Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля Національного
університету цивільного захисту України

Постановка проблеми. Інтерес як соціально-психологічний феномен є предметом дослідження не лише психологів різних наукових шкіл та напрямів. Із позицій філософської науки поняття «інтерес» розглядається у зв'язку з потребами і цінностями, які пронизують різні сфери суспільства та діяльності особистості. У соціології феномен інтересу пов'язують із соціальним, етичним та естетичним життям суспільства і людини. У психології виокремлення інтересу в окрему дослідницьку проблему слід віднести до XVII ст. Складна психологічна структура інтересу зумовлює силу його впливу на особистість людини. На відміну

від психічних процесів (пам'ять, мислення, сприймання) він є певною формою зв'язку між потребами особистості та засобами їх задоволення. У цьому складному ставленні людини до реального світу тісно взаємодіють емоційні, інтелектуальні та вольові компоненти. Лише за умови розгляду інтересу як цілісного явища дійсності цей конструкт може бути переведений у площину власне психологічного аналізу. Завдання психологічного вивчення інтересу полягають в описанні форм його прояву в психіці, розумінні закономірностей становлення цього всезагального ставлення індивіда до світу, його розвитку у різних видах діяльності. Більш

чітке розуміння багатогранної ролі інтересу допоможе з'ясувати функціональну роль, яку він відіграє у досягненні цілей, і у якій спосіб його найкраще розвивати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що інтерес належить до рушійних сил людської поведінки. У руслі психологічних досліджень інтерес розглядається як своєрідний показник розвитку прагнень особистості, її активного ставлення до життя [1; 5; 8; 9]. Вивчаючи наукову літературу щодо визначення та окреслення такої категорії, як «інтерес», було зроблено висновок, що це поняття переважно розглядається дослідниками у двох аспектах: теоретичному та прикладному. Теоретичні дослідження належать переважно вітчизняним дослідникам і мають на меті пояснити фундаментальні проблеми, основною з яких потрібно визнати розкриття справжніх механізмів формування інтересу. Прикладні ж дослідження припадають на зарубіжні розвідки і зосереджуються на пошуку зв'язку інтересу з увагою, емоційними станами, саморегуляцією й досвідом. Аналіз досліджень, присвячених вивченню інтересу, засвідчує, що він формується в умовах соціальної реальності в процесі діяльності людини та формування її як особистості. Соціальна взаємодія, реальна чи уявна, може підтримувати або збільшувати інтерес до певних видів діяльності. Інтерес – це феномен, який для будь-якої особистості виникає у процесі соціальної взаємодії [14].

Серед класиків у контексті даного дослідження слід згадати Вільяма Джеймса, який припускав, що інтерес має величезний вплив на нашу увагу. Сучасний стан досліджень дає змогу дійти висновку щодо наявного зв'язку між інтересом та увагою. Інтерес може посилювати увагу, але водночас зменшувати потребу в ресурсах уваги. Коли інтерес викликаний зовнішніми особливостями об'єкта, його складністю, новизною або невизначеністю, наша увага загострюється, щоб ми могли оцінити і зрозуміти те, що відчуваємо. Отже, інтерес може ініціювати внутрішньомотивоване навчання і дослідження [13]. Увага, викликана інтересом, призводить до пізнання світу, інших та себе. Дослідження показують, що увага, розподілена під час виконання цікавих завдань, мінімізує необхідні ресурси саморегуляції [11].

К. Реннінгер та С. Хіді емпіричним шляхом дійшли важливо висновку, що хоча ситуативний інтерес може бути пов'язаний як із позитивним, так і з негативним афектом, більш стійкими і диспозиційними є індивідуальні інтереси людей [12].

Велике значення для розкриття сутності інтересу є такий його прояв, як надзвичайна зацікавленість, коли увага звужена та сфокусована [8]. Йдеться про явище, яке вперше було описано М. Чіксентміхайї і часто вживається в позитивній психології. Потік (англ. flow – потік, струмінь) – психічний стан, у якому людина повністю включена в те, чим вона займається, це відчуття сфокусованості, концентрації та успіху під час діяльності. Потік є відносно рідкісним психологічним станом, під час якого особистість відчуває кілька речей. По-перше, людина повністю зосереджена на діяльності, яку вона виконує. Відбувається втрата самосвідомості, й об'єкти поза межами безпосередньої взаємодії не помічаються.

Натхненні роботою М. Чіксентміхайї [8] про потік, П. О'Кіф, Е. Хорберг, І. Планте [11] намагалися зрозуміти, як люди виконують роботу на високому рівні та відчувають себе натхненними завданням, а не психічно виснаженими. Вони припустили, що два аспекти інтересу відіграють важливу роль у підтримці розумової енергії під час виконання завдання: інтерес, що пов'язаний з афектами, та інтерес, що пов'язаний із цінностями. Інтерес, пов'язаний з афектами, належить до почуттів задоволення, хвилювання або захоплення певною діяльністю, що відіграє важливу роль в ініціюванні та підтримці активності. На відміну від цього інтерес, що пов'язаний із цінностями, стосується того, наскільки вагомою для людини є діяльність. Дослідники довели, що продуктивність буде найвищою, коли і афективний, і ціннісний інтерес є високими, оскільки досвід буде позитивним та сфокусованим на цінності успішного виконання завдання [11].

Отже, результати аналізу праць із проблематики дослідження виявили різноманітність підходів та поглядів учених до вивчення інтересу.

Метою статті є з'ясування характерних особливостей інтересу та його ролі у життєдіяльності особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У тлумачних словниках слово «інтерес» розглядається як: 1) увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось; 2) цікавість, захоплення; 3) вага, значення; 4) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чиїхось думок і турбот; 5) прагнення, потреби; 6) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийсь прагненням, потребам; користь, вигода, прибуток; 7) діло, справа [6, с. 501; 2, с. 37]. Інтерес розглядають як схильність до будь-чого; як пізнавальне; вибіркоче або

домінуюче ставлення особистості, як властивість особистості, як її потребу. Якщо ще врахувати, що поняття, за рахунок яких описують інтерес: ставлення, спрямованість, потреба, розуміються по-різному, то цілком зрозумілим стає той факт, наскільки великою є відстань однієї дефініції від іншої. Уже сама по собі чимала кількість визначень інтересу, що не зводяться одне до одного, свідчить про те, що більшість із них конструюється на основі емпірично спостережуваних показників, а отже, кожний із них хоча й виокремлює реальне явище, але характеризує його однобічно. На нашу думку, за такого підходу сутність інтересу залишається прихованою. Слово «інтерес» багатозначне. Можна цікавитися чимось і бути зацікавленим у чомусь. Це речі різні, хоча й, безперечно, пов'язані між собою. Може бути цікавим предмет, у якому ми зовсім не зацікавлені, і можемо через ті чи інші обставини бути зацікавлені в предметі, який нам зовсім не цікавий. Суттєва властивість інтересу полягає у тому, що він завжди спрямований на предмет. Якщо про потреби і потреби можна ще говорити як про імпульси, що відображають внутрішній органічний стан, що спершу свідомо не є зв'язаними з об'єктом, то інтерес завжди пов'язаний із тим чи іншим об'єктом або предметом, оскільки безпредметних інтересів не існує. «Опредметненість» інтересу і його усвідомлення найтіснішим чином пов'язані. Усвідомленість предмета, на який спрямований інтерес, указує насамперед на його свідомий характер.

Інтерес як важлива властивість особистості являє собою змістовне вираження її творчо-перетворювального ставлення до природної та соціальної дійсності. Він проявляється на всіх рівнях активності суб'єкта (у помислах і мотивах, у практичних справах і діях, у створюваних організаційних структурах та інститутах як засобах реалізації її інтересів), у всіх сферах її діяльності (на виробництві й у побуті, у суспільно-політичному та особистому житті, у науці та мистецтві, у спорті та грі).

Інтерес відрізняється від допитливості, яка позбавлена раціонального зерна, хоча й лежить в основі будь-якого пізнання. Допитливість – базовий рівень інтересу, неформальний, короткочасний пошук сенсорного досвіду, вражень, нових знань і відомостей. Допитливість притаманна і людині, і тварині. Найімовірніше, це інстинктивна форма орієнтування в просторі. Інтерес – це процес, пов'язаний із вольовими явищами, для нього характерні захопленість, залученість, потреба у знанні. Але в побуті говорять і про нездоровий інтерес, про без-

глуздий інтерес або порожню допитливість до чийогось особистого життя.

Інтерес у роботі [7] розуміється не просто як спрямованість особистості, а як її вибіркове ставлення до чогось, навіть не як суму стосунків, а як певну ієрархію стосунків, що відображає загальне ставлення особистості до світу, у якому проявляється її цілісність. Переживання цілісного ставлення «Я і світ» лежить в основі явищ, які ми називаємо інтересом. Інтерес є переживанням особистістю своєї сутності. Інтерес знаходить своє вираження й у специфічній спрямованості. Специфічність полягає у тому, що інтерес – це зосередженість міркувань на певному предметі, який викликає прагнення ближче ознайомитися з ним, глибше в нього проникнути, не втратити його з поля зору. Під міркуванням при цьому розуміють складне утворення – спрямовану думку, думку-занепокоєння, думку-участь, думку-захоплення, яка містить і специфічне емоційне забарвлення.

Інтерес як спрямованість міркувань істотно відрізняється від спрямованості бажань, у яких первинною виявляється потреба. Усвідомлення потреби може викликати інтерес до предмета, здатного його задовольнити, але неусвідомлена потреба як така є потребою, що переходить у бажання, а не інтерес, хоча бажання може бути його основою. Формуючись на основі потреб, інтерес у психологічному сенсі слова ніяк не обмежується предметами, безпосередньо пов'язаними з потребами. Потреба викликає бажання в певному сенсі володіти предметом, інтерес ознайомитися з ним.

Однак особистість не обмежується своїми потребами, вона зацікавлена собою як творцем власного буття. Інтереси можуть бути різноманітними, оскільки вони пронизують усі боки життя особистості, усі види діяльності, у які вона залучена. По-перше, вони відрізняються за своїм змістом, відносячись до різних галузей пізнання і діяльності: інтерес до математики, хімії, історії, літератури, інтереси технічні, конструкторські, наукові, спортивні, музичні тощо. По-друге, інтереси поділяються на види, залежно від якісних психологічних характеристик розрізняють: дієві й недієві, стійкі й нестійкі, глибокі й поверхневі, сильні й слабкі, активні або пасивні. Очевидні й відмінності між інтересами. Прояв одних інтересів має ситуативний характер. Одні – реактивні, виникають під час зовнішнього впливу і згасають після його завершення, не залишаючи істотних слідів у суб'єктивній реальності особистості. Інші – відображають її прагнення заглибитися в суть речей,

пояснити спостережувані факти. По-третє, інтереси розрізняються за рівнями. Аморфний рівень виражається в розмитому недиференційованому, більш-менш легко збуджуваному (або не збуджуваному) інтересі до всього взагалі і ні до чого зокрема. Широки інтереси спрямовані на широке коло предметів. Вони притаманні активним суб'єктам. Локальні інтереси домінують у мотиваційній структурі особистості. По-четверте, інтереси розрізняють за носіями (суб'єктами): 1) індивідуальні (приватні), які належать конкретним особам; 2) групові (колективні), що належать соціальним групам і виражають загальні потреби осіб, які до них входять; 3) суспільні (публічні), що представляють усередненість індивідуальних і групових інтересів, які притаманні цьому суспільству [3].

Таким чином, предметом інтересу є сама людина її цілісність, її сутність, її суспільний зв'язок зі світом. Інтерес – завжди вибір між потребами на користь особистісного «Я». У цьому виборі вирішальна роль належить особистісному сенсу. Особистісний сенс і є відображенням інтересу.

Пізнання найтісніше пов'язане з інтересом як цілісним ставленням до світу. Але процес пізнання не зводиться до нього, адже інтерес виражає характер ставлення особистості до іншої людини, загальне ставлення до соціуму. Залежно від сенсу цього ставлення проявляється корисливість або безкорисливість інтересу. Інтерес опосередковує потреби і потяги, тому він завжди проявляється безпосередньо. Він визначає далекі й ближні цілі людини, але досягнення і тих, і інших цілей здійснюється в реальній діяльності. І саме у цій діяльності він і проявляється, і переживається як загальне ставлення індивіда до світу, тобто завжди безпосередньо.

Емпірично спостережувані факти свідчать про те, що за виникнення інтересу має місце повна концентрація людини на предметі, коли вся психіка, вся увага фокусуються в одній точці. При цьому спостерігаються гострі позитивні емоційні переживання, які в одних проявляються вельми бурхливо, в інших – більш стримано, але кожна зацікавлена людина переживає своєрідну «бурю почуттів». Усіх заряджених інтересом об'єднує характерне розумове напруження, розкутість розумової діяльності. Зрештою, інтерес – це джерело потужного вольового осередку, що спонукає людину до діяльності та подолання перешкод [8]. Інтерес – це «сплав» багатьох психічних процесів, що утворюють особливий тонус діяльності, особливі стани особистості (радість, прагнення заглиблюватися

в пізнання предмета, що цікавить, у пізнавальну діяльність, переживання невдач і вольову прагнення до їх подолання).

У психологічному ракурсі К. Платонов визначив інтерес як одну з форм спрямованості особистості, забарвлену емоцією [5]; С. Вальдгард – як потребове ставлення людини до світу, що реалізується в діяльності [1]. Інтерес «уміє» збагачуватися, включаючи в себе нові зв'язки предметного світу, емоційні та вольові компоненти. Інтерес може перерости в стійку особистісну потребу, яка реалізується в мотивах.

Оскільки компонентом структури інтересу є емоційні процеси, то у цьому плані видається справедливою точка зору О. Кислюк [4], який уважав, що діяльність, мотивована інтересом, задовольняє потребу людини в емоційному насиченні. Зв'язок інтересу з емоційною сферою людини пояснюється тим, що почуття особистості являють собою основу, серцевину інтересу. Здивування, захоплення, задоволення, породжені пізнанням нового або успіхом, радісні переживання внаслідок подолання труднощів, почуття гордості – усе це різні і за значущістю, і за глибиною прояву почуттів людиною, спричинені інтересом.

Інтереси не існують самі по собі, абстрактно, поза тими особистостями, соціальними групами та іншими силами, які виступають як їх носії. Об'єктами інтересу виступають матеріальні та духовні цінності, соціальні інститути і суспільні відносини, звичаї і правила, тобто інтерес спрямований на ті соціальні відносини та інститути, від яких залежить розподіл предметів, цінностей, благ, що забезпечують задоволення потреб. Людина є суб'єктом праці, пізнання і спілкування. Кожна із цих фундаментальних видів діяльності знаходить своєрідну репрезентованість в інтересі. Діяльнісна природа особистості, її соціально-психологічний простір, реальні життєві стосунки є першою характерною рисою інтересу. Йдеться про предметні характеристики навколишньої дійсності, що стали об'єктами інтересу. У такому аспекті можна говорити про широту і вузькість інтересів, а також про традиційне розуміння спрямованості як домінування одних предметів над іншими. Наприклад, спрямованість на справу, на інших людей, на самого себе (де сам індивід є об'єктом свого інтересу). Другою характерною рисою інтересу, у якій відбивається пізнавальна природа індивіда, є ступінь реалізації особистістю її життєвих відносин. Можна виокремити два якісно різні рівні інтересу: спрямованого на з'ясування сутності предмета, способу його існування або на його зовнішні прояви, факти

і явища навколишнього життя. Специфіка інтересу кожного рівня визначає і силу інтересу як мотиву, і його стійкість – від пасивного реагування на зовнішні впливи до ініціативного пошуку в постановці нових завдань і проблем. Зазначені риси інтересу виражають масштаб людської особистості. Третьою характерною рисою інтересу є спосіб самоствердження індивіда в системі відносин, що відображає моральний аспект особистості. З особливою яскравістю проявляються принципові відмінності в способі реалізації інтересу особистості під час спілкування. Але вони не зникають у так званих суб'єкт-об'єктних відносинах, оскільки за будь-яким об'єктом завжди стоїть будь-який індивід зі своїми особливими інтересами. Тут має місце опозиція власне особистісних і корисливих інтересів, проблема ставлення до іншого як до мети або можливості використання його як засобу.

У моральному аспекті самоствердження особистості простежується зв'язок таких понять, як «інтерес» і «обов'язок». Для людини з корисливими інтересами обов'язок виступає як щось зовнішнє, нав'язане ззовні. Насправді обов'язок – найглибша, найсуттєвіша характеристика людського інтересу. Це переживання й усвідомлення глибинних інтересів особистості, для якої надзвичайно важливим є зв'язок з іншими людьми, з усім людством, його минулим і майбутнім. Реалізація інтересу як обов'язку супроводжується не просто позитивними переживаннями. Іноді це драматичне зіткнення інтересів, пов'язаних із буттям індивіда як біологічної істоти. Переживання почуття обов'язку – основа прояву вищих людських почуттів: любові, гордості, презирства, гніву, скорботи. Вищим актом, що виражає глибинні інтереси індивіда як особистості, є обов'язок – подвиг. Отже, характеристика інтересу особистості за способом її самоствердження виявляється важливою для розуміння її сутності та різноманіття форм прояву.

Із попередніх міркувань випливає, що інтерес може бути різною мірою усвідомленим. Повною мірою усвідомленими інтересами вважаються ті, які найглибше виражають життєві відносини особистості. Неусвідомленим може бути інтерес на низьких рівнях свого розвитку, коли індивідові важко оцінити ступінь свого реального включення в те чи інше життєве ставлення. Цим пояснюються «помилки» індивіда – у виборі професії, супутника життя, коли несформований інтерес через випадковість зустрічі з предметом не може бути гідно оцінений людиною. Швидко згасання інтересу сприймається саме як «помилки»,

які можуть бути виправлені, проте справа не в помилковості вибору, а у відсутності можливості самого вибору через несформованість повноцінних інтересів. Причину слід шукати всередині, а не зовні.

Інший аспект проблеми усвідомленості інтересів лежить у площині самоствердження себе як особистості. Із цього погляду інтереси можна класифікувати як справжні та уявні. Справжні – де реалізується моральний мотив, уявні – коли людина не реалізує свою людську сутність, замінюючи її сурогатами, квазіпотребами. Психологічним проявом неможливості самоствердження особистості в системі відносин зі світом є переживання почуття нудьги.

Нудьга є відображенням відсутності інтересу. Такий емоційний стан діалектично пов'язаний з інтересом, який дає змогу особистості на неусвідомлюваному рівні здійснювати регуляцію діяльності відповідно до своїх потреб. Поява почуття нудьги – сигнал хибності руху, про що свідчать загальновідомі факти, що описують творчий процес. Переживання ж почуття нудьги в повсякденному житті відображає серйозну деформацію особистості, відсутність у її структурі повноцінного інтересу. Інтерес виникає у разі включення особистості у соціальні взаємовідносини, котрі завжди є суспільними, але лише в тому разі, коли таке включення забезпечує їй реалізацію свого «Я», своєї цілісності. Діяльність індивіда в рамках цих взаємовідносин за збереження можливості самоствердження «Я» призводить до освоєння специфічного предметного багатства відносин. Відбувається розвиток інтересу – він піднімається на інший рівень, стає стійким і починає виступати як дієвий внутрішній мотив поведінки. За сприятливих умов інтерес перетворюється на ненасичувану потребу особистості, яку В. Трипольський [7] назвав потребою бути особистістю, у даному разі під час реалізації конкретного життєвого ставлення.

Механізм формування інтересу особистості відрізняється від відомого механізму зсуву мотиву на мету, що дає змогу пояснити розвиток діяльності або психіки в діяльності, навіть породження інших діяльностей, але не пояснює вихід за їхні межі. Такий вихід здійснюється власне інтересом особистості, завдяки його метаіндивідуальним характеристикам. Обидва механізми внутрішньо пов'язані один з одним, але провідним є механізм розвитку інтересу особистості.

Інтерес виступає як значущий мотив – внутрішня спонука до діяльності, і в цій ролі його неможливо переоцінити. У цьому

плані процес пізнання або діяльності, активізуючи внутрішні процеси людини, досягає більш високих результатів. Під мотивами, як відомо, розуміють внутрішні спонуки особистості, що складаються під впливом різних умов її життєдіяльності: досвіду життя, спілкування з людьми, кругозору, характеру діяльності, що здійснюється, індивідуальних властивостей тощо. Вплив мотиваційної сфери на інтерес безперечний, оскільки сам інтерес виступає як безпосередній внутрішній спонукач діяльності. Але інтерес не можна зводити до мотиву, його джерело не в самозародженні з мотиваційної сфери, а в об'єктивній дійсності, у якій здійснюється життєдіяльність людини і розвиваються її потреби.

Інтерес – це мотив, який діє через свою усвідомлену значущість та емоційну привабливість. У кожному інтересі зазвичай певною мірою представлені обидва моменти, але співвідношення між ними на різних рівнях свідомості може бути різним. Мотиви набувають «смыслотворчої сили» в результаті прямого переходу на інтерес. Без інтересу не може бути ні свідомого мотиву, ні мети дії, ні діяльності взагалі. Ґрунтуючись на потребах, інтереси усвідомлюються у складному мотиваційному процесі, набувають у ньому цілеспрямованого характеру, що, своєю чергою, впливає на перебіг цього процесу, безпосередньо визначаючи мету людської діяльності. Мотиви людської діяльності є відображенням більш-менш адекватно заломлених у свідомості об'єктивних рушійних сил людської поведінки.

Саме інтерес об'єднує людей у суспільстві. На основі об'єктивно існуючих загальних потреб інтерес надає індивідуальності соціальної сутності. Отже, така категорія, як інтерес, об'єктивна у двох основних сенсах: по-перше, як продукт, як результат об'єктивних потреб людей; по-друге, як необхідна властивість соціальної сутності особистості, що з об'єктивною необхідністю пов'язує її з іншими членами суспільства. Кожен конкретний інтерес несе на собі відбиток часу і соціального оточення: інтереси безпосередньо відображають відносини нерівності, що склалися у суспільстві, у них постійно присутній елемент зіставлення людини з людиною, однієї соціальної трупі з іншою. Саме у цьому основа тієї дійсності, яка полягає в інтересах.

Сутність інтересу полягає у соціальному самоствердженні суб'єктів, що досягається в результаті боротьби різних інтересів у санкціонованих суспільством формах. Спрямованість на самоствердження є боком інтересу, що виражає спрямованість суб'єкта до задоволення

своїх потреб, пов'язаних із його існуванням і розвитком. Суб'єктивний момент інтересу міститься у сприйнятті власного соціального становища, у гостроті або приглушеності соціальних почуттів. Повніше суб'єктивний бік інтересу розгортається в усій сукупності ідеальних спонукань, як усвідомлених, раціональних, обміркованих, так і неясних, неоформлених. Вони виступають як спонукальні мотиви дії, найчастіше досить потужні, незважаючи на те що залишаються «неусвідомленими» в теоретичному або ідеологічному плані. У суспільному механізмі формування соціально значущих якостей особистості інтереси посідають значне місце. Їхня істотна роль виражається насамперед у тому, що вони виступають формою зв'язку особистості із суспільством.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у ході теоретичного аналізу з'ясовано, що поняття «інтерес» належить до числа фундаментальних. Установлено, що кожна людина наділена певним потенціалом активності, що проявляється в різноманітті та масштабності її інтересів. Предметом інтересу є сама людина її цілісність, її сутність, її суспільний зв'язок зі світом. Інтерес – це завжди вибір між потребами на користь особистісного «Я». У цьому виборі вирішальна роль належить особистісному сенсу. Особистісний сенс і є відображенням інтересу. З'ясовано, що інтерес як важлива властивість особистості являє собою змістовне вираження її творчо-перетворювального ставлення до природної та соціальної дійсності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вальдгард С. Л. Что такое интерес? Психология интереса, Харьков, 1931.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
3. Кармаліта М. В. Теоретико-методологічні засади формування інтересу в оподаткуванні. 2020. № 2. С. 222–225. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/57>; URL: http://lsej.org.ua/2_2020/59.pdf
4. Кислюк О. Співвідношення понять «мотив», «стимул», «потреба» та інтерес до навчання. *Соціальна психологія*. 2004. № 5. С. 109–118.
5. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. Москва : Высшая школа, 1984. 174 с.
6. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.
7. Трипольський В. А. Інтереси в системі соціальних факторів розвитку особистості : автореф. дис. ... докт. філософ. н. Київ, 1989. 18 с.
8. Csíkszentmihályi M., Abuhamdeh S., & Nakamura J. In A. Elliot & C. Dweck (Eds.). Flow.

Handbook of competence and motivation, New York : Guilford Press, 2005. P. 598–623.

9. James W. The principles of psychology (Vols. 2). New York : Dover. (Original work published 1890), 1950.

10. Khimmataliev D. O., Kuchkarova F. H., Kiyamov N. S., Kurbanova A. U. Essence of the concept of “interest” in foreign psychological-pedagogical research. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 2019. Vol. 7. № 12. P. 841–843.

11. O’Keefe Paul A., Horberg E. J., Plante I. The Multifaceted Role of Interest in Motivation and Engagement. *The Science of Interest: Springer*

International Publishing AG, 2017. DOI: 10.1007/978-3-319-55509-6_3

12. Renninger K. A., & Hidi S. The power of interest for motivation and learning. New York : Routledge, 2016.

13. Silvia P. J. Interest – the curious emotion. *Current Directions in Psychological Science*. 2008. № 17 (1). P. 57–60.

14. Wolff-Michael Roth & Pei-Ling Hsu. Interest and motivation: a cultural-historical and discursive psychological approach. *Cognition and Learning, Individual Differences and Motivation: Nova Science Publishers*, 2008. P. 1–32.